

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Opadanje i propast robne ekonomije spektakla

Guy Debord

Guy Debord

Opadanje i propast robne ekonomije spektakla
1965.

Guy Debord, „Le déclin et la chute de l'économie spectaculaire-marchande“, décembre 1965. *Internationale situationniste*, Numéro 10, Paris Mars 1966.

Preveli Miodrag Marković (2008) i Aleksa Golijanin (2008, 2015).

Preuzeto iz časopisa Gradac (Čačak) br. 164–165–166,
Situacionistička internacionala: izbor tekstova, 2008, str. 172–177.

anarhisticka-biblioteka.net

1965.

Gi Debor, decembar 1965.⁵

Između 13–16. avgusta 1965, crnačko stanovništvo Los Anđelesa diglo se na noge. Običan incident između saobraćajne policije i prolaznika prerastao je u spontanu dvodnevnu pobunu. Uprkos stalnim pojačanjima, snage poretka nisu bile u stanju da povrate kontrolu nad ulicama. Uoči trećeg dana, crnci su se naoružali, pošto su prethodno opljačkali nekoliko prodavnica oružja, tako da su mogli da pucaju čak i na policijske helikoptere. Hiljade vojnika i policajaca – uključujući i jednu pešadijsku diviziju pojačanu tenkovima – ubačeno je u borbu da bi se pobuna ograničila samo na Vots (Watts); bilo je potrebno još nekoliko dana uličnih borbi da bi se ta četvrt konačno stavila pod kontrolu. Pobunjenici su počeli da redom pljačkaju i pale prodavnice u celoj oblasti. Prema zvaničnim podacima, u neredima su ubijene 32 osobe (od toga 27 crnaca), 800 je povređeno, a 3.000 uhapšeno.

Reakcije koje su usledile odlikovale su onom jasnoćom koju revolucionarni čin, budući da i sam predstavlja praktično razjašnjenje postojećih problema, uvek unosi u različito intonirane stavove svojih protivnika. Šef policije, Vilijem Parker (William Parker), odbio je sve pokušaje posredovanja najvažnijih crnačkih organizacija, ispravno primetivši da „ova pobuna nema vođe“. I zaista, pošto crnci više nisu imali vođe, u svakom od sukobljenih tabora nastupio je trenutak istine. Čemu se u tom času nadao jedan od tih neuposlenih vođa, Roj Vilkins (Roy Wilkins), sekretar *Nacionalnog društva za poboljšanje položaja crnačkog stanovništva*?¹ Izjavio je da bi „pobunu trebalo ugušiti primenom sve raspoložive sile“. Makintajer, kardinal Los Anđelesa (James Francis McIntyre), protestovao je na sav glas, ali ne zbog nasilja primenjenog u gušenju pobune, što bi možda bilo uputno u času kada se katolička crkva trudila da pokaže kako prati savremena društvena kretanja, već zato da bi osudio „svesno izazvanu pobunu uperenu protiv susedskih prava, zakona i poretka“ i pozvao katolike da spreče pljačku i „nasilje lišeno ikakvog vidljivog razloga“. A svi oni koji su uspeli da sagledaju „vid-

⁵Ovaj tekst se prvo pojavio kao anonimni pamflet, krajem 1965, da bi onda bio reprodukovao u *Internationale situationniste* br. 10, mart 1966, str. 3–11.

¹The National Association for the Advancement of Colored People (NAACP).

ljive razloge“ crnačkog gneva u Los Andelesu – iako sigurno ne i one prave – svi ti „teoretičari“ i „glasnogovornici“ svetske levice ili, tačnije, njenog ništavila, žalili su zbog pokazane neodgovornosti, nereda i pljačke (a naročito zbog činjenice da je sve započelo pljačkom prodavnica *alkohola i oružja*), kao i zbog 2000 registrovanih požara, kojima su palikuće iz Votsa osvetlili poprišta svojih bitki i svoju svetkovinu. Ko će onda uzeti u odbranu pobunjenike iz Los Andelesa, onako kako to zaslužuju? Mi ćemo to učiniti. Pustimo ekonomiste da liju suze nad 27 miliona dolara štete, urbaniste da jadikuju nad jednim od najlepših supermarketa koji je nestao u dimu i Makintajera da oplakuje svog ubijenog šerifa; pustimo sociologe da se žale zbog besmisla i iracionalnosti ove pobune. Dužnost jedne revolucionarne publikacije nije samo da pruži podršku pobunjenicima iz Los Andelesa, već i da im omogući *da sami shvate razloge svog čina*, da teorijski protumači onu istinu koja se iskazala kroz praktično delovanje.

Jul 1965, u Alžiru, nakon Bumedijenovog državnog udara (Houari Boumediene), situacionisti su objavili *Poruku*² u kojoj su Alžircima i revolucionarima svih zemalja protumačili situaciju u tom i ostalim delovima sveta *kao celine*. Među brojnim primerima pomenuli su i pokret američkih crnaca, koji će, „ako dovoljno istraje“, rasrinkati protivrečnosti kapitalizma u njegovoj najrazvijenijoj fazi. Samo pet nedelja kasnije, to se obistinilo na ulicama. Teorijska kritika najnovijih pojava u modernom društvu i njegova delotvorna kritika već postoje; one su, doduše, još razdvojene, ali su usmerene ka istoj stvarnosti i govore o istim stvarima. Te dve kritike razjašnjavaju jedna drugu i svaka od njih je nerazumljiva bez one druge. Tako je naša teorija preživljavanja i spektakla bila rasvetljena i potvrđena ovim akcijama, koje ostaju nerazumljive iskrivljenoj američkoj svesti, a ta teorija će zauzvrat jednog dana i sama rasvetliti ove akcije.

² „Adresse aux révolutionnaires d’Algérie et de tous les pays“, jul 1965, reprodukovan u *Internationale situationniste* br. 10, mart 1966, str. 43–49.

dana obezbedilo građansku i ekonomsku jednakost – nikada ne bi pomirilo sa sklapanjem brakova između pripadnika različitih rasa. *Zato je nužno da takvo američko društvo nestane*, kako u Americi, tako i u celom svetu. Nestanak svih rasnih predrasuda, kao i nestanak tolikih drugih predrasuda povezanih sa seksualnim inhibicijama, u pogledu seksualnih sloboda, odigraće se, naravno, izvan institucija „braka“ i *buržoaskih porodice* (veoma uzdrmane među američkim crncima), koja i u Rusiji i u Sjedinjenim Državama preovlađuje kao model hijerarhijskih odnosa i oblik za stabilno *prenošenje moći* (koja se ogleda u novcu ili mestu na društvenoj lestvici). Za američku omladinu, koja se posle trideset godina ćutanja javlja kao izuzetno aktivna opoziciona snaga, u poslednje vreme se govori kako je u crnačkoj pobuni otkrila svoj Španski građanski rat. Ovog puta je važno da njene „Linkolnove brigade“³ shvate puno značenje borbe u koju su se upustile i da u celosti podrže njene univerzalne ciljeve. „Ekscesi“ u Los Andelesu nisu nikakva politička greška crnaca, kao što ni oružani otpor POUM⁴ u Barseloni, maja 1937, nije bio izdaja antifrankističkog rata. Pobuna protiv spektakla, čak i kada je ograničena samo na četvrt Votsa, odvija se na nivou *celine*, zato što predstavlja čovekov protest protiv neljudskih uslova života; zato što počinje na nivou *živog pojedinca* i zato što se samo u zajednici, od koje je pobunjeni pojedinac odvojen, može ostvariti njegova *prava društvena i ljudska priroda*: pozitivno prevazilaženje spektakla.

³XV Internacionalna brigada, iz Španskog građanskog rata 1936–1939, sastavljena uglavnom od Amerikanaca (XVII bataljon) i Britanaca (XVI bataljon).

⁴POUM: *Partido Obrero de Unificación Marxista*; Radnička partija marksističkog ujedinjenja. Anitstalinistička komunistička partija, čije su jedinice bile raspuštene, a vođe pohapšene i likvidirane po nalogu Komunističke partije Španije (pod kontrolom Moskve), tokom proleća 1937. U miliciji POUM borili su se i Džordž Orvel i nadrealista Benžamen Pere (Benjamin Péret), koji se kasnije pridružio anarhističkim jedinicama.

Racionalni svet stvoren industrijskom revolucijom oslobodio je pojedince njihovih lokalnih i nacionalnih ograničenja na racionalan način i povezao ih na planetarnom nivou, ali se njegovo bezumlje ogleđa u tome što ih iznova razdvaja, vođen skrivenom logikom koja se ispoljava kroz sumanute ideje i apsurdnu valorizaciju. Ljudi, koji su postali stranci u sopstvenom svetu, sa svih strana su okruženi strancima. Varvari više ne obitavaju u zabačenim delovima sveta, oni su ovde, pretvoreni u *varvare* prisilnim učešćem u planetarnom sistemu hijerarhizovane potrošnje. Humanistička oblada, koja sve to obavlja, suprotna je čovekovoj prirodi, to je negacija njegovih aktivnosti i njegovih želja: to je humanizam robe, blagonaklonost koju roba ispoljava prema ljudskom biću na kojem parazitira. Za one koji ljude svode na predmete, predmeti poprimaju ljudske osobine, a pravo ispoljavanje ljudskosti takvi tumače kao nesvesno *animalno* ponašanje. „Počeli su da se ponašaju kao čopor majmuna u zoološkom vrtu“, izjavio je Vilijem Parker, vodeći humanista Los Anđelesa.

Kada su kalifornijske vlasti proglasile „vanredno stanje“, osiguravajuće kompanije su upozorile da one ne nadoknađuju štetu u takvim situacijama: njihovo osiguranje ne pokriva ništa iznad preživljavanja. Prema tome, ako crnci ostanu mirni, njihovo preživljavanje neće doći u pitanje; kapitalizam je već dovoljno koncentrisan i inkorporiran u državu da bi obezbedio „pomoć“ najsiromašnijima. Ali, baš zato što se nalaze *na začelju* društveno organizovanog preživljavanja, crnci postavljaju pitanje života. Crnci nemaju šta da osiguraju; mogu samo da unište sve do sada poznate oblike privatne zaštite i osiguranja. Oni izgledaju upravo onako kakvi jesu: kao nepomirljivi neprijatelji, svakako ne ogromne većine Amerikanaca, već otuđenog načina života celog modernog društva; industrijski najrazvijenija zemlja nam samo pokazuje ono što će se uskoro dešavati svuda, ukoliko ovaj sistem ne bude uništen.

U želji da objasne zbog čega se ne bi zadovoljili ničim manjim od posebne države, neki nacionalistički orijentisani crni ekstremisti izneli su argument da se američko društvo – čak i kada bi im jednog

Sve do danas, vođe crnačkih demonstracija u kojima su tražena „građanska prava“, nastojali su da te demonstracije zadrže u okvirima zakona, koji je tolerisao najgore nasilje snaga reda i rasističkih grupa – što se desilo i prošlog marta, u Alabami, prilikom marša na Montgomeri. Čak i posle tog skandala, kao rezultat diskretnog sporazuma između predstavnika federalnih vlasti, guvernera Volasa (George Wallace) i pastora Kinga (Martin Luther King), demonstranti su 10. marta, posle prvog upozorenja policije, odustali od organizovanog marša na Selmu i razišli se dostojanstveno i uz molitvu. Sukob koji je masa demonstirana tada priželjkivala masa izrodio se u pûki spektakl mogućeg sukoba. U istom mah, nenasilje je doseglo komični zenit svoje odvažnosti: prvo se izložilo udarcima neprijatelja, a onda pokažeš svoju moralnu veličinu tako što ga poštediš dalje primene sile. Ali, suština je u tome što je pokret za građanska prava na legalan način postavljao isključivo legalne zahteve. Logično je da se neko poziva na zakon kada je reč o legalnim pitanjima. Iracionalno je, međutim, pozivati se na zakon u sudaru sa očiglednim bezakonjem – kao da je ta kontradikcija samo neki propust, koji može biti otklonjen ako ukažemo na njega. Jasno je da otvoreno i grubo bezakonje, koje crnci trpe u mnogim američkim državama, izvire iz društveno-ekonomskih protivrečnosti van domašaja postojećih zakona, koje neće razrešiti nikakav budući *pravni* okvir, pošto njih stvaraju mnogo temeljniji društveni zakoni. Ono na šta su se američki crnci zapravo odvažili je da najzad zahtevaju pravi život. U krajnjoj liniji, njih ne bi moglo da zadovolji ništa osim totalne subverzije ovog društva. Problem nužne subverzije iskrsava sam od sebe čim crnci posegnu za subverzivnim sredstvima, do čega u njihovom svakodnevnom životu dolazi spontano i sasvim opravdano. Tu više nije reč o položaju crnaca u Americi, već o stanju sâme Amerike. To pitanje je prva postavila upravo crnačka populacija. U Votsu nije došlo do *rasnih* sukoba: crnci nisu napadali belce koji bi im se našli na putu, već samo bele policajce; s druge strane, crnačka solidarnost se nije protezala i na crne vlasnike prodavnica, niti na crnce koji su vozili

automobile. Čak je i Luter King morao da prizna kako su događaji prevazišli njegovu kompetenciju, kada je tokom oktobarske posete Parizu izjavio da „to nisu bili rasni, već klasni nemiri“.

Pobuna u Los Angelesu je bila pobuna protiv robe, protiv sveta robe u kojem su radnici-potrošači *hijerarhijski* podređeni robnim vrednostima. Slično mladim delinkventima u drugim razvijenim zemljama, samo na mnogo radikalniji način – pošto su deo klase bez ikakve budućnosti, segment proletarijata koji više ne veruje u ozbiljnu mogućnost emancipacije i integracije – crnci iz Los Angelesa *doslovno preuzimaju* propagandnu floskulu modernog kapitalizma, njegov reklamni slogan o društvu obilja. Oni žele *odmah* svu tu izloženu i apstraktno dostupnu robu i to zato da bi je *iskoristili*. Samim tim, oni odbacuju njenu prometnu vrednost, njenu *tržišnu realnost*, koja joj daje oblik, motivaciju i krajnju svrhu i koja je *napravila prethodni izbor svega*. Krađom i davanjem poklona, oni iznova otkrivaju način njenog korišćenja, koji automatski poriče tiransku racionalnost robe i pokazuje koliko su roba, kao odnos, i njena proizvodnja, proizvoljni i suvišni. Pljačka u četvrti Vots je u praksi, na najdirektniji način, ostvarila izvitopereno načelo: „Svakome prema njegovim lažnim potrebama“ – potrebama koje određuje i proizvodi ekonomski sistem, isti onaj koji se činom pljačke osporava. Ali, pošto je to obilje shvaćeno doslovno, *neposredno prisvojeno*, umesto kroz začarani krug otuđenog rada i sve većih, a nezadovoljenih društvenih potreba, prave želje počinju da se ispoljavaju kao svetkovina, da se nameću kroz igru, kroz *potlač* destrukcije. Ljudi koji uništavaju robu izražavaju svoju ljudsku nadmoć nad njom. Oni ne žele da ostanu robovi proizvoljnih formi koje im se nameću kao slika njihovih potreba. Plamen Votsa je *konzumirao* sistem *konzumacije*. Ljudi bez struje ili kojima je struja isključena, koji krađu velike zamrzivače, najbolje odslikavaju laž tog obilja koje se kroz *igru* preobrati u istinu. Čim prestane da se kupuje, roba postaje podložna kritici i izmenama, u svim svojim pojavnim oblicima. Samo kada je plaćena novcem, roba postaje statusni simbol na lestvici preživljavanja, koji se poštuje kao neki čudesni fetiš.

represiju. Američki crnci nemaju otadžbine. Oni su u Americi *kod kuće i otuđeni*, kao i svi ostali Amerikanci, s tom razlikom što su oni toga svesni. U tom pogledu, oni nisu najnazadniji, već najnapredniji sloj američkog društva. Oni su negacija na delu, „loša strana, iz koje nastaje pokret koji stvara istoriju, tako što stupa u borbu“ (*Beda filozofije*). Za tako nešto, nikome nije potrebna Afrika.

Američki crnci su proizvod moderne industrije, baš kao i elektronika, reklamiranje i ciklotron. U sebi nose sve njene protivrečnosti. Oni su ljudi koje bi raj spektakla istovremeno morao da primi i da izbaci, tako da se u njihovom slučaju jasno razotkriva postojeći antagonizam između spektakla i ljudskih delatnosti. Spektakl je *univerzalan*, kao i roba. Ali, budući da je svet robe utemeljen na sukobu klasa i sama roba biva hijerarhizovana. Pošto je za robu, a time i za spektakl, koji ljude *informiše* o njoj, nužno da istovremeno budu univerzalni i hijerarhizovani, to vodi univerzalnoj hijerarhizaciji. Međutim, pošto ta hijerarhizacija *ne sme biti obelodanjena*, ona se ispoljava kroz neobjašnjive (budući da su iracionalne) hijerarhijske valorizacije u jednom *racionalnom svetu lišenom razuma*. Upravo ta hijerarhizacija svuda stvara uslove za ispoljavanje *rasizma*: engleska laburistička vlada je nedavno uvela restrikcije za prijem imigranata drugačije boje kože, industrijski razvijene zemlje Evrope ponovo postaju rasističke, dok iz mediteranskih oblasti uvoze najizrabljeniji sloj proletarijata i eksploatišu ga unutar svojih granica. A ako je Rusija i dalje antisemitska, onda je to zato što nikada nije ni prestala da bude hijerarhijsko društvo, u kojem se rad mora prodavati kao roba. Dokle god postoji roba, hijerarhija će se obnavljati u novim formama i nastojati da se širi – bilo da se uspostavlja između vođe radničkog pokreta i radničkih masa ili između vlasnika dva modela automobila koji se samo prividno razlikuju. To je suštinska mana robne logike, boljka buržoaskog uma, nasledna bolest birokratije. Ali, nakazni apsurd *izvesnih* hijerarhija, kao i činjenica da je *ceo* svet robe spreman da im u svakom trenutku pruži bezrezervnu podršku, navodi ljude da shvate – od onog časa kada krenu putem negacije – apsurdnost svake hijerarhije.

Taj spektakl, koji nastoji da potrošnju učini poželjnom, doživljavaju kao koloniju onog belackog i zato mogu lakše prepoznati laž svakog kulturno-ekonomskog spektakla. Kada zahtevaju da im se stvarno i istog časa omogući pristup tom obilju, koje inače predstavlja zvanično priznatu vrednost svakog Amerikanca, oni zapravo traže egalitarnu *realizaciju* američkog spektakla svakodnevnog života: oni zahtevaju proveru poluzemaljskih-polunebeskih vrednosti tog spektakla. Ali, priroda spektakla je takva da se on ne može ostvariti ni trenutno, niti egalitarno, *čak ni za belce*. (Crncima je zapravo namenjena uloga savršenog spektakularnog jemca, čija nejednakost podstiče trku za obiljem.) Kada crnci insistiraju na doslovnom tumačenju kapitalističkog spektakla, oni ga time već odbacuju. Spektakl je droga za robove. On ne želi da bude shvaćen doslovno, već da se za njim uvek malo zaostaje (bez tog zaostajanja, mistifikacija bi postala očigledna). Ukratko, danas su u Sjedinjenim Državama belci porobljeni robom, dok su crnci oni koji je negiraju. Crnci traže *više od belaca*: u tome je srž tog nerešivog problema ili možda rešivog, ali samo po cenu uništenja društvenog sistema belaca. Zato bi belci koji žele da se oslobode sopstvenog ropstva morali da podrže crnačku pobunu – naravno, ne iz rasne solidarnosti, već zbog opšteg odbacivanja robe i konačno države. Ekonomski i psihološki jaz između crnaca i belaca omogućava ovim prvim da belog potrošača vide onakvim kakav zaista jeste, tako da se opravdani prezir koji pokazuju prema belcima pretvara u prezir prema svakom pasivnom potrošaču. Oni belci koji odbacuju tu ulogu, nemaju izgleda na uspeh ukoliko svoju borbu ne budu sve više vezivali za crnačku, nalazeći sebe u njoj i podržavajući sve njene suvisle zahteve. Ako zbog radikalizacije borbe dođe do razlaza među njima, razbuktaće se crnački nacionalizam, koji će ih podeliti oko najtradicionalnijih pitanja vladajućeg društva. Međusobno klanje je drugi mogući ishod u sadašnjoj situaciji, ukoliko rezignacija postane neizdrživa.

Pokušaji da se podstakne separatistički ili proafrički crnački nacionalizam samo su pusti snovi, koji ne nude odgovor na stvarnu

Pljačka je *prirodni* odgovor na društvo obilja, u kojem ne vlada ni prirodno, niti ljudsko, već samo robno obilje. Pljačka trenutno ukida pojam robe kao takve i razotkriva ono što roba, u krajnjoj liniji, podrazumeva: vojsku, policiju i druge specijalizovane službe koje u državi imaju monopol na upotrebu oružane sile. Naime, šta je policajac? On je aktivni sluga robe, čovek u celosti potčinjen robi, sa zaduženjem da se stara o tome da određeni proizvod ljudskog rada ostane roba, čije se magijsko svojstvo sastoji u tome što za nju mora biti plaćeno, umesto da bude običan frižider ili puška – beslovesna, pasivna i neživa stvar, dostupna svakome ko bi poželeo da je upotrebi. Nepristajanjem na sramnu zavisnost od policajaca, crnci su istovremeno negodovali protiv sramne zavisnosti od robe. Omladina iz Votsa, lišena tržišne budućnosti, opredelila se za drugačiji *kvalitet* sadašnjice, koji je bio toliko nesporan da je na ulice izveo celu populaciju, žene, decu, čak i sociologe koji su se zatekli na licu mesta. Bobi Holon, mlada crna sociološkinja iz ove četvrti, izjavila je u oktobru *Herald Tribune*: „Ljudi su se ranije stideli da priznaju kako dolaze iz Votsa. To bi samo promrmljali sebi u bradu. Sada to kažu s ponosom. Klinci koji su uvek išli razdrlejenih košulja, spremni da vas očas posla iseckaju na komadiće, sada uredno dolaze svakog jutra u 7 sati da bi organizovali raspodelu hrane. Naravno, ne treba kriti da je ta hrana bila opljačkana... Cela ta hrišćanska žvaka je suviše dugo bila korišćena protiv crnaca. Ti ljudi su mogli da pljačkaju još deset godina i opet ne bi povratili ni polovinu novca koji su im do sada oteli u tim prodavnicama... Ja? Ja sam samo obična crna devojka“. Bobi Holon, koja se zaklela da nikada neće oprati krv koja joj je tokom pobune poprskala sandale, dodaje: „Oči celog sveta sada su uperene ka Votsu.“

Kako ljudi uspevaju da stvaraju istoriju, uprkos okolnostima koje im se nameću upravo zato da ne bi delovali na nju? Crnci iz Los Anđelesa su bolje plaćeni od drugih crnaca u Sjedinjenim Državama, ali im je ujedno *najnedostupnije* ono bogatstvo koje je najveće upravo u Kaliforniji. Holivud, središte svetskog spektakla, nalazi im se u najbližem susedstvu. Neprestano im obećavaju da će, uz malo

strpljenja, steći pristup američkom blagostanju, ali oni vide da to blagostanje nije neki dostižan cilj već lestvica bez kraja. Što se više njome uspinju, vrh im sve više izmiče, zato što su od samog početka u lošijem položaju, zato što su nedovoljno kvalifikovani, pa tako i najbrojniji među nezaposlenima i najzad zato što hijerarhija koja ih pritiska ne počiva samo na kupovnoj moći, kao čisto ekonomskoj kategoriji. Ona je utemeljena na suštinskoj inferiornosti, koju im, u svim oblastima svakodnevnog života, nameću običaji i predrasude društva u kojem se moć pojedinca izjednačava s njegovom kupovnom moći. Isto kao što se na ljudsko bogatstvo američkih crnaca gleda kao na nešto mrsko i kriminalno, tako ih ni njihovo materijalno bogatstvo neće učiniti prihvatljivim za otuđeno američko društvo: pojedinačno bogaćenje doneće samo još jednog *bogatog crnčugu*, zato što u društvu hijerarhizovanog bogatstva crnci u celini moraju *oličavati siromaštvo*. Svaki svedok događaja je mogao da čuje poklič koji je celom svetu objasino smisao pobune: „Ovo je crnačka revolucija i hoćemo da to svima bude jasno!“ *Freedom now* (Sloboda odmah) bila je parola svih revolucija u istoriji – ali, sada po prvi put na meti nije bila beda, već obilje, kojim bi trebalo upravljati po novim zakonima. Uspostavljanje kontrole nad obiljem ne znači samo njegovu preraspodelu, već i njegovo potpuno *preusmeravanje*, od vrha do dna. To je prvi korak u velikoj borbi, s neograničenim posledicama.

Crnci nisu usamljeni u svojoj borbi, jer u Americi sve više sazreva *nova proleterska svest* (svest da ljudi nemaju nikakvog uticaja na ono čime se bave, na sopstveni život) među slojevima koji, time što odbacuju moderni kapitalizam, sve više nalikuju crncima. Prva faza crnačke borbe kao da je bila signal za proteste koji su se proširili celom zemljom. Decembra 1964, studenti sa Berklija, koje je policija proganjala zbog učešća u Pokretu za građanska prava, stupili su u štrajk sa zahtevom da se preispita funkcionisanje tog kalifornijskog „multiverziteta“, ali i cela organizacija američkog društva i pasivna uloga koja im je u njemu namenjena. Istog časa je objavljeno kako studenti organizuju pijanke i narkomanske orgije i da

među njima caruje ista ona seksualna raspuštenost koja se pripisuje crncima. Ta generacija studenata je kasnije smislila novi vid borbe protiv vladajućeg spektakla, *teach in* (otvorena, neformalna debata), što se zatim ponovilo 20. oktobra u Velikoj Britaniji, na univerzitetu u Edinburgu, povodom krize u Rodeziji. Ta svakako gruba i nedovoljno razvijena forma, koja se javlja u *fazi rasprave o problemima*, odbija vremenska (akademska) ograničenja i traje sve dok se ne dođe do krajnjih zaključaka i tako vodi do praktičnog delovanja. U oktobru su na ulicama Njujorka i Berklija na desetine hiljade studenata demonstrirale protiv rata u Vijetnamu, a njihovi pokličeri pridružili su se onima iz Votsa: „Gubite se iz naše četvrti i iz Vijetnama!“ Mnogi radikalizovani belci su konačno prešli granicu legalizma: sada drže „tečajevе“ o tome kako prevariti regrutnu komisiju (*Le Monde*, od 19. oktobra 1965) i pale svoje vojne knjižice pred televizijskim kamerama. U društvu obilja javlja se gađenje prema tom obilju i njegovoj *ceni*. Na spektakl pljuje napredni društveni sloj, čija autonomna aktivnost negira njegove vrednosti. Klasični proletarijat, u meri u kojoj je provizorno bio integrisan u kapitalistički sistem, nije uspeo da u svoje redove integriše i crnce (mnogi sindikati iz Los Anđelesa su odbijali crnce sve do 1959); a sada su upravo crnci ta žižna tačka oko koje se okupljaju svi oni koji odbacuju logiku integracije u kapitalizam, na šta se, u krajnoj liniji, svode obećanja svih integracionista. *Komfor nikada neće biti dovoljno komforan za ljude koji traže ono čega nema na tržištu, ono što tržište zapravo eliminiše*. Tehnološki nivo u kojem uživaju oni najpovlašćeniji postao je uvreda, koju je mnogo lakše pojmiti i izraziti od one mnogo temeljnije uvrede, koja se ogleda u postvaranju. Pobuna u Los Anđelesu je prva pobuna u istoriji koja je kao svoj razlog navela nedostatak klima uređaja za vreme talasa velikih vrućina.

Američki crnci imaju sopstveni spektakl: svoju štampu, svoje časopise i svoje crne zvezde; i ako ih kao takve prepoznaju i bljuju na taj spektakl, kao na laž i potvrdu svoje poniženosti, onda je to zato što ga vide kao *manjinski*, kao običan prirepak opšteg spektakla.